

Posudek bakalářské práce Evy Novákové *Jmenné znaky vybraných politiků v českém znakovém jazyce*

Eva Nováková se jmennými znaky českých politiků zabývá dlouhodoběji; s prací o výběru reprezentativní varianty znaku pro Jana Hamáčka ze strany českých Neslyšících loni zvítězila v celostátní soutěži Student a věda. V bakalářské práci okruh zájmu rozšiřuje, věnuje se dalším aspektům této specifické části slovní zásoby českého znakového jazyka a studuje ji prostřednictvím původního výzkumu.

Po podrobném (kvalitním, informačně vyváženém) obecnějším pojednání o propriální složce jazyka a antroponymech v mluvených jazycích (na příkladu češtiny) se autorka věnuje charakteristice jmenných znaků – jejich specifickým, situací nabytí, podobou, motivací i fungováním v komunitě. Vychází při tom z dnes již klasické práce Radky Faltínové. I dále pracuje s její klasifikací, na základě svého materiálu ji průběžně komentuje a v závěru i drobně modifikuje.

Základ práce Radky Faltínové tvoří jmenné znaky určené takřka výhradně příslušníkům komunity českých Neslyšících (a osob, které se pohybují v jejich blízkosti) a fungující v intrakulturní komunikaci, zatímco Eva Nováková se zabývá jmennými znaky funkčně a komunikačně odlišnými (na jejichž jinakost ovšem letmo upozorňuje už Faltínová). Jmenné znaky pro (slyšící) veřejné osoby, jako jsou politici, vznikají vlastně jaksí sekundárně, nikoli spontánně, a mají jiný účel. Uplatňují se v interkulturní, především mediální komunikaci, mají oficiální charakter. Jak se dovídáme, někdy se o jejich podobě široce diskutuje a evidentně se v nich uplatňují jiné tendence – např. zřetel k politické korektnosti. Práce Evy Novákové, ač si kladla prioritně jiné cíle, nakonec (podle mého názoru) přináší nejcennější soubor otázek právě v souvislosti s touto opozicí dvojího typu jmenných znaků (srov. část 6.2). Je to jistě výzva k budoucímu zkoumání, ale už teď bych ráda poprosila, aby se k této opozici autorka stručně vyjádřila, ani ne v tom směru, jak vypadaly zkoumané jmenné znaky – o tom už podrobně píše v interpretační kapitole (zejm. od s. 57), ale obecněji, zejm. aby porovнала tyto dvě skupiny jmenných znaků ve vztahu k funkcím antroponym (jejich různých typů) v návaznosti na teoretické výklady v první a druhé části. (Mnohé už je v práci řečeno, ale spíše implicitně.)

Jádro výzkumu Evy Novákové tvořil materiál získaný ze dvou zdrojů. Autorka sledovala varianty znaků pro sedm vybraných českých politiků jednak v produkci deseti respondentů – zástupců komunity českých Neslyšících (s nimiž vedla rozhovory a natáčela jejich znaky), jednak excerpovala produkci příslušných znaků z nahrávek čtyř neslyšících moderátorů televizních Zpráv v českém znakovém jazyce v období vrcholící koronavirové pandemie (zhruba dva měsíce v roce 2020 a čtyři měsíce v roce 2021). Oceňuji, že jsou zde všechny relevantní parametry výzkumu explicitně popsány a zdůvodněny (v kapitole 4), výsledky usouvztažněny a podrobně analyzovány (v samostatných subkapitolách k jmenným znakům jednotlivých politiků (kap. 5) a nakonec interpretovány a komentovány. Nechybí ani kvalitní a dobře vypovídající obrazový materiál (fotografie), přehledné tabulky a precizní přílohy (tabulky k výskytům zkoumaných znaků ve Zprávách).

U popisu jednotlivých variant znaků se autorka soustřeďuje na jejich verbální popis (doplňný fotografiemi), dále vysvětluje motivaci a začleňuje daný znak do příslušné kategorie podle Faltínové. Pak uvádí údaje o frekvenci u respondentů i moderátorů Zpráv. K této části práce mám dvě drobné připomínky, resp. otázky do diskuse.

Nepochybně bude i v oponentském posudku věnován prostor kritériím vymezení jednotlivých variant znaků. Autorka nepracuje explicitně s pojmy lexikální a fonologické varianty,

přestože o nich ví a v zásadě jim (možná intuitivně) její kategorizace odpovídá. Zdá se, že jako samostatné znaky uvádí obvykle varianty lexikální, podle potřeby pak některé vnitřně člení s použitím označení „dílčí varianta“ – např. 2a), 2b) – jak by tomu zřejmě odpovídaly varianty fonologické. Samozřejmě nejsou hranice mezi obojím typem variant vždy jasné, jde o otázku interpretace, ale možná by někde bylo namístě kategorizovat ve prospěch většího zobecnění (vidět spíše shody než rozdíly). Konkrétně: „zaslouží si“ být znaky pro J. Hamáčka 5.1.2 a 5.1.3 (s jednoručním a dvouručním H) uváděny jako samostatné varianty? Možná kacířsky bych pokládala za „dílčí varianty“ i případy inicializovaného znaku buď s doplněním koncového písmena K (zde), anebo bez něho (u znaků HAMÁČEK 1, 2, 3 nebo HAVLÍČEK 1, 2). Jde podle mě v zásadě o týž princip tvoření s menší modifikací. (Autorka o těchto případech mluví na několika místech práce.)

Další má poznámka se týká informací k uvádění mluvního komponentu u jmenného znaku. Myslím, že je natolik integrální a relevantní součástí znaku, že by měl být zmíněn u každé varianty znaku zvlášť. Jeho důležitost ostatně autorka zmiňuje v případě, kdy je jediným odlišujícím momentem mezi znaky pro různé osoby (HAVLÍČEK 1 a HAMÁČEK 1, s. 38). Zajímalo by mě, jak je to s mluvními komponenty u jiných jmenných znaků, než jsou ty pro politiky, ale to už je asi za hranicemi autorčina dosavadního zkoumání (a pro další diskusi).

Za cenné pokládám odkazy na osobní autorčiny rozhovory s konzultantkou práce i moderátorkami Zpráv. Také stojí za zmínku autorčin přehled o dění v komunitě Neslyšících, zejm. ve vztahu k jejich reflexi politických témat, ať už ve Zprávách či jinde (dlouhodobé sledování diskusí o přidělování jmenných znaků na internetových platformách i postojů Neslyšících k těmto otázkám).

Jak už bylo řečeno, 6. kapitola podrobně shrnuje výsledky výzkumu; ty už nebudu komentovat, i když by si to zasloužily (např. to, že se tu ukázaly v reprezentativní, takřka čítankové podobě takřka všechny typy jmenných znaků, jak je známe od Faltínové). Připojím jen ještě jednu otázku, resp. inspiraci do budoucna. Vedle Zpráv na ČT2 mohou Neslyšící sledovat také (tlumočené) obsažnější Události na ČT24. Možná by stálo za to prozkoumat, jaké varianty znaků pro uvedené politiky používají jejich tlumočníci a zda je u nich úzus rozkolísaný podobně jako u moderátorů Zpráv.

Co se týče formálních záležitostí, práce je (stejně jako po stránce obsahové) napsána s velkou pečlivostí, autorka se vyjadřuje kultivovaným odborným stylem a po stránce jazykově-stylové, filologickotechnické a typografické je text takřka bez nedostatků.

Závěr

Bakalářská práce Evy Novákové představuje kvalitní, zajímavé odborné pojednání založené na původním výzkumu, splňuje všechny náležitosti předepsané pro kvalifikační práce tohoto stupně, klade k tématu podstatné otázky do budoucna, a proto ji ráda doporučuji k obhajobě.

Navrhovaná klasifikace: výborně

Doc. PhDr. Irena Vaňková, CSc., Ph.D.
Ústav jazyků a komunikace neslyšících, FF UK

V Praze 30. srpna 2022